

פרשה מבוארת

ע"פ רבנו האברבנאל

שתי הלכות ביום

לע"נ הרב יעקב יצחק בן ר' אברהם דוד ז"ל ורעייתו מרת ברוריה בריינה בת ר' שלמה הכהן ע"ה

גליון 34

פרשת מקץ

"וַיֹּזְבֵר יוֹסֵף אֶת הַחֲלָמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִרְגְּלִים אַתֶּם לָרְאוֹת אֶת עֲרוֹת הָאָרֶץ בְּאַתֶּם, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנָי וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לְשִׁכֵּר אֹכֵל, בָּלָנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הָיוּ עַבְדֶּיךָ מִרְגְּלִים, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא בִי עֲרוֹת הָאָרֶץ בְּאַתֶּם לָרְאוֹת, וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עֲשָׂרָה אַחִים אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד בְּאָרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הֶקְטַן אֶת אֲבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינָנו, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מִרְגְּלִים אַתֶּם, בְּזֹאת תִּפְחָנוּ חַי פְּרַעֲהָ אִם תִּצְאוּ מִזֶּה בִּי אִם בָּבוֹא אֲחֵיכֶם הֶקְטַן הִנֵּה" (בראשית מב, ט-טז)

שאלות: א. מהו כפל הלשון 'מרגלים אתם', 'לראות את ערוות הארץ באתם'. ואם אכן היו אלו שתי טענות, מדוע השיבו רק 'לא היו עבדיך מרגלים'. ויוסף חזר וטען רק 'את ערוות הארץ באתם לראות' ולא חזר לומר שהם מרגלים. ורק אחרי שאמרו לו את כל פרטי משפחתם, על אביהם ועל בנימין - חזר לטענתו הראשונה ואמר 'הוא אשר דיברתי אליכם לאמור מרגלים אתם'. ב. כיצד העליל עליהם יוסף עלילת ריגול בלי שתהיה לו כל ראייה לדבריו. ג. כיצד הוכיחו מכך שהם בני איש אחד שאינם מרגלים. ד. כיון שכבר אמרו שבאו לשבור אוכל, מדוע חזרו ואמרו 'לא היו עבדיך מרגלים'. ה. לאחר שכבר אמרו שאינם מרגלים, מדוע חזר יוסף ואמר להם 'ערוות הארץ באתם לראות' בלא שום טענה או הוכחה נוספת, ומדוע הם חזרו ואמרו שהם בני איש אחד וכו' ללא הוספת טענה חדשה. וכיצד חזר ואמר יוסף 'הוא אשר דיברתי' וכו', כאילו מתוך דבריהם יש לו הוכחה לטענתו, והרי לא התחדש דבר בדבריהם.

תשובה: טענת יוסף היתה שהוא מכיר בהם שאומנותם הקבועה היא להיות מרגלים, וגם הפעם באו לשם כך, לראות את ערוות הארץ. ולכן השיבו לו תחילה על הטענה העיקרית ואמרו שכעת באו לקנות אוכל, ואחר כך הוסיפו שגם בעבר לא היו מעולם מרגלים, והוכיחו זאת מכך שכולם בני איש אחד, ולא יתכן שאב יסכן את כל בניו שיהיו מרגלים. ועל כך השיב להם יוסף 'לא', כלומר איני מאמין לכם שכולכם אחים, כי זהו דבר שאינו מצוי שיהיו עשרה אחים גדולים, וגם אם בעבר לא הייתם מרגלים, הרי עתה לא מסתבר שהזדמנתם יחד לכאן אם לא כדי לראות את ערוות הארץ. ואחי יוסף התחזקו בטענתם וביארו לו שהם בני 'איש אחד', אך היו לו כמה נשים, ולכן אין זה פלא שיהיו לו עשרה בנים גדולים. והוסיפו לומר לו פרטים על משפחתם, כדרך אדם הרוצה להוכיח שדבריו אמיתיים. אך יוסף השיב להם שאדרבה, מתוך דבריהם מתחזקת טענתו, כי אם אכן הם אחים, מדוע באו כולם לקנות אוכל, ולא שלחו רק שנים או שלשה מהם, ועוד, במה שאמרו 'האחד איננו' זו ראייה שגם הוא היה מרגל, ולכן איננו, כי לא שב לביתו. (שאלות ח-יא)

"וַיִּצְוֵה אֶת אֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת אֲמֹתַחַת הָאֲנָשִׁים אֹכֵל בְּאֶשֶׁר יוֹכְלוּן שָׂאת וְשִׁים בְּסֵף אִישׁ בְּפִי אֲמֹתַחְתּוֹ. וְאֵת גְּבִיעֵי גְבִיעַ הַבְּסָף תְּשִׁים בְּפִי אֲמֹתַחַת הֶקְטַן וְאֵת בְּסָף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כַּדְּבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבַּר" (בראשית פרק מו, א-ג)

שאלות: א. מדוע חזר יוסף וציווה להניח את כספם באמתחותיהם, והרי כאשר רדפו אחריהם לא הזכירו להם כלל את ענין הכסף, ואם כן מה היתה התועלת בכך. ב. אם רצה יוסף לגרום להם לחזור על ידי עלילת הגביע, מדוע ציווה להניחו דוקא באמתחת בנימין, שהוא היחיד שלא חטא כנגדו כלל, ולא היה ראוי לעונש וצער.

תשובה: יוסף רצה לבדוק את אחיו, האם יש להם עדיין שנאה לבני רחל, וכאשר יתעורר חשד גניבה על בנימין יפקירוהו ויעזבוהו, או שחזרו בתשובה על מכירתו וימסרו נפשם להציל את בנימין, ולכן ציוה להטמין את הגביע באמתחת בנימין. אמנם, עדיין חשש יוסף שמא האחים יחשבו שבאמת גנב בנימין את הגביע, ומחמת כן מה שימנעו מלהצילו לא יהיה מחמת שנאתם אלא מחמת המעשה הרע שעשה, ולכן ציוה שימלאו את אמתחות כולם בכסף שהביאו, ועל ידי זה יבינו שכשם הניחו אצלם את הכסף כך הניחו אצל בנימין את הגביע, ואם אכן התחרטו על מכירת יוסף, יתאמצו כעת להציל את בנימין. (שאלות ג-ד).

❧

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לְמָה יִדְבַר אֲדֹנָי פְּדָרִים הָאֵלֶּה חֲלִילָה לְעַבְדֶּיךָ מַעֲשׂוֹת פְּדָרִים הֵנָּה, הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מִצָּאנוּ בְּפִי אֲמִתְחַתֵּינוּ הִשִּׁיבֵנוּ אֵלֶיךָ מֵאֲרִיז כִּנְעָן וְאִיךָ נִגְנַב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב, אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֵתוֹ מֵעַבְדֶּיךָ וְמֵת וְגַם אֲנַחְנוּ נִחְיֶה לְאֲדֹנָי לְעַבְדִּים, וַיֹּאמֶר גַּם עִתָּה כְּדַבְּרִיכֶם כֵּן הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֵתוֹ יִהְיֶה לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם" (בראשית פרק מד, ז-יא)

שאלה: כיון שהאחים אמרו שמי שימצא הגביע בידו יומת והם יהיו עבדים, ואילו השליח של יוסף אמר שמי שימצא בידו הגביע יהיה עבד והם יהיו נקיים, הרי לא הסכים לדבריהם, ואיך פתח ואמר 'כדבריכם כן הוא'.

תשובה: לשון זו של 'כדבריכם כן הוא' אינה מתייחסת לעונשים שאמרו האחים, אלא למה שפתחו ואמרו בתחילה שיש להם ראייה שהם נקיים מכך שהחזירו את הכסף שמצאו באמתחותיהם בפעם הראשונה, ועל כך אמר להם שאכן זו ראייה טובה והוא מקבל אותה, אך יתכן שאחד מהם גנב את הגביע שלא בדיעת כולם, ולכן רק אותו אחד יהיה עבד, ואילו הם, שיש להם ראייה על ישרותם, יהיו נקיים מכל עונש. (שאלה ז).

❧

וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה נֹּאמַר לְאֲדֹנָי מִזֶּה וְדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדֵּק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת עֹן עַבְדֶּיךָ הֲנֵנוּ עַבְדִּים לְאֲדֹנָי גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר נִמָּצֵא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ" (בראשית פרק מד, טז)

שאלות: א. לאחר שהתרצה יוסף שרק מי שנמצא הגביע בידו יהיה לו עבד, איך אמר יהודה יהיו כולם עבדים, והרי במקום סכנה אין ראוי לנהוג לפנים משורת הדין. ב. משמעות הלשון 'גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו' היא שהם הראויים יותר לעונש, וגם אשר נמצא הגביע בידו, כאילו הוא נגרר אחריהם, והרי באמת הוא הראוי העיקרי לעונש.

תשובה: כוונת יהודה היתה להוכיח ליוסף שהם בטוחים בצדקתם, אלא שאינם יכולים לומר לו בפירוש שהוא ציוה להניח את הגביע באמתחת בנימין כדי להעליל עליהם שגנבוהו, ומכך הם מבינים ש'האלוקים מצא את עוון עבדיך', שזהו עונש על מכירת יוסף, ולכן הם הראויים ביותר להיות עבדים כעונש על כך שמכרו את יוסף לעבד, וגם אשר נמצא הגביע בידו, אף שהוא לא היה באותו חטא של מכירת יוסף, מכל מקום גם הוא נגרר עתה אחרינו ונענש בגללנו, אך לא מפני שהוא באמת גנב את הגביע. ולכן הקפיד יהודה שלא לומר שבנימין גנב את הגביע, אלא רק ש'נמצא הגביע בידו', דרך עונש מאת ה'. (שאלות ז-ח).

❧

